

sodorral szembe úszni. Szerinte „lelki megújulás, új, átfogó etika, egy, a Cluny kolostor vagy a reformáció mozgalmát idéző szellemi áramlatra” volna szükség. A szerző Bibó István munkásságát elemezve egy helyen Németh Lászlót idézi: a magyarság úgy állhat helyt, hogy „ki kell egyenesednie, és sorsa helyére kell szöknie”. Bibó is efféle megoldásra jutott, a maga korában úgy vélte, a magyart a helyes feladatválasztás és annak vállalása mentheti meg.

Az uniformázáló korban egyedi választ keresők közé sorolhatjuk azt az Arnold Gehlent, akit Albert is szerepeltet kötetében. A kommunizmus máig vissza-visszatérő kísértetei, a vulgármaterialista, marxista és posztmarxista ideológiák talán kissé sablonos, szürke korában ma is friss színfoltot jelenthet Gehlen munkássága. Antropológiája többek között azt vizsgálja, hogy egy annyira törekeny és esendő lény, mint az ember, miképpen tartja életben magát. A gondolkodó szerint az instrumentális,

eltárgyasult gondolkodás „az azonnali hasznosság elvét megvalósító célokra irányul”, ennek instabil az eredménye. Az ideatív gondolkodás teremtőereje intézmények létrehozásában mutatkozik meg, mint a család, a vallás, a kultúra, az egyház. Albert úgy véli: efféle közösségi létformák, közös alkotások adhatnak választ a kötetben sorra feltett kérdésekre.

Óvakodik viszont a szerző attól, hogy afféle bölcsek kövéként rakja elénk megállapításait, a szelemtörténet bugyraiból felhozott, évtizedek munkáival megcsiszolt gondolatait. Jékely Zoltánt idézi: az igazság „irizál”. Fontosnak látja azt is, hogy a protestáns etika mindig egy kisebbség etikája volt. A magyar történelem is két pólus, hagyomány és modernizáció ívényre. A szerző szerint viszont éppen ez a legfontosabb: hogy ne legyen egyöntetű a látásmód, hiszen „már Göringéknek is ez volt az ambíciójuk”. E megjegyzés frappáns válasznak tűnik korunk globalizációjára.

BODROGI FERENC MÁTÉ (1980) Debrecen

BODROGI FERENC MÁTÉ

Imre László: Irodalomalapítás és műfajfejlődés a 18–19. századi magyar irodalomban

Nap, 2015

Imre László *Irodalomalapítás és műfajfejlődés* című tanulmánykötete tükörképe egész irodalomtörténeti munkásságának. A műfaji alakzatok dinamikája, transzformációi, összeszövődései mindig is érdeklődésének középpontjában álltak, nem véletlenül tartja a szakma alapműveknek a balladákról és a verses regényekről szóló munkáit. Ezt a legújabb válogatását is hasonló szempontok szervezik, a hatástörténet játéka, szabályszerűségeinek, illetve alkotó szabálytalanságainak feltérképezése, ezen belül is a 18–19. századi „irodalomalapítások” súlypontjaival. A „korszaklezárások” és „korszaknyitások” megvalósításaira összpontosítva Imre László kötetét meggyőzően hatja át az a vezérelv, hogy a különböző irányzatok, irodalomértelmezések, diskurzusok közötti átmenetek felsokszorozódott nézőpontú, rianásszerű képződmények; hogy a korszakküszöb-manőverek sokkal inkább sajátos

(történeti) ambivalenciájukban érdekesek és megszólítandók, mintsem egyértelmű és jól formált nagyelbeszélések képében.

A tanulmánykötet szövegei abban hisznek, hogy „új” dolog nem létezik, csupán „rég” alapon munkálkodó, törésekben keletkező innovációkról beszélhetünk. Ennek szemléletes megmutatásához, szakmai bizonyításához azonban szükséges ismerni a meghaladott „rég” természetrajzát, illetve a keletkező „új” utóéletét is. Az *Irodalomalapítás és műfajfejlődés* azért színvonalas teljesítmény, mert nem hagy kétségeket afelől, hogy jegyzője régóta fölényesen átlátja már ezeket az elengedhetetlen összefüggéseket. Legyen szó prózaepikai stíluskorszakokról, műfaji változatokról, a verses epika stációiról vagy líratörténeti vizsgálódásokról, Dugonics Andrásról, Bessenyei Györgyről, Gyulai Párról, Ambrus Zoltánról, Vörösmarty Mihályról, Jókai Mórról, Arany Jánosról, Tompa

Mihályról, avagy Ady Endréről, mindig ugyanaz a biztonságot adó felvértezetttség tárul a szemünk elé: szakmai profizmus, amely elegáns, ízes stílussal és széles látókörűséggel párosul.

A könyv vezértanulmánya nyilván nem véletlenül a Kisfaludy Károlyról szóló elemzés, amely *A romantikus irodalomalapítás ambivalenciái* címmel kicsinyítő tükörként is interpretálható. Ebben az írásban az egyidejű egyidejűtlenségek összjátéka (romantika és antiromantika Kisfaludy-féle szinkronicitása), az önironikus meta-reflexió, a megszólalás retorikai mikéntje éppúgy górcső alá kerül, mint ahogy a „karneváli” stílusparódia jelenségének, a Kisfaludy-nyelv önmagában is erősen jelentős materialitásának, összegzés, folytatás, forrás és hatás effektusainak alapos körbejárása is megtörténik. Kisfaludy Károly irodalomalapítása Imre László számára olyan továbbíró kezdeményezésként, „mobilpont”-sorozatként értelmeződik, amely séma mint szemléleti keret a kötet legtöbb más tanulmányában is jól megfigyelhető. Ezért nevezheti Dugonics *Etelkáját* „forgalmi csomópontnak”, „gyűjtőmedencének”, de ennek fényében elemzi Bessenyei nagyregényét, a *Tariménes utazását* is. A verses anyagot illetően talán a Tompa Mihály költészetéről szóló invenciózus elemzés tükrözi leginkább ezt a szemléletbeli alapállást, de persze ott van *A délibábok hősről* írt dolgozat is – amelyről lerí, hogy a szerző a téma mestere –, Kassák főművének és Petőfi *János vitézének* ilyen irányultságú, megvilágító erejű összeolvasása pedig szintén magáért beszél.

Amit még mindenképp fontos kiemelni a kötet kapcsán, hogy az ebben megjelenő csaknem húsz tanulmányban is megvan a tágas irodalom- és kultúrtörténeti összefüggéseknek az a fajta uralása és tudatos kezelése, ami Imre László szakmaiságának egyik védjegye. Nemcsak műfaji alakzatok kölcsönös dinamikájáról beszélve köt át ugyanis olykor egész korokat/kultúrákat a szerző, hanem ahol csak lehet, reflektál például a posztmodern korszak velünk élő jelenségeinek előképeire, forrásaira is. Ez a fajta bátor, határozott, de sohasem erőltetett és túlzó gyakorlat pedig láthatóan szakmai dilem-

máinak egyik középpontja is egyben. A posztmodernséggel folytatott tudatos párbeszéd józan mér-

téktartásának mintázata ugyanakkor abban is megnyilvánul, ahogy ugyanolyan bölcs visszafogottsággal kezel „divatos” és „divatjamúlt” elméleti kontextusokat, metanyelveket. Imre László nem megszállottja egyetlen nyugati (vagy keleti) irodalomfilozófiai iskolának, teoretikus „hitvallásnak” sem; nem rajongója sem Lotmannak, sem Paul de Mannak, bár kész bármikor dialógusra lépni velük – saját kérdéseinek megszállottja, amelyeket időről időre újra körbejár, bővítve ezáltal a kérdésfeltevéseibe bevonható

szövegek számát is. Ezért hiteles tőle a 18. századi Dugonicsról, Bessenyeiről ugyanúgy olvasni, mint a 20. századi Adyról vagy éppen Kassák Lajosról.

1980-as tanulmány éppúgy található a kiadványban, mint 2011-es, mégsem érezzük ezt a kompozíciót heterogénnek, sőt, igen kimódoltnak ítélnéljük, a szó legjobb értelmében. Nem azért izgalmas, mert eredendően változatos, hanem mert annak ellenére az, hogy mindig ugyanaz a nyugodt szakmai kiegyensúlyozottság érződik építőelemein, amelyek mindig egy ugyanilyesféle nyugodt és szélsőségektől mentes értekező nyelven szólnak meg, hogy az egyes lábjegyzetek, félmondatok híresen üde és okos iróniájáról, tömör és ál-hanyag szintéziseiről ne is beszéljünk.

Az *Irodalomalapítás és műfajfejlődés* sokadik tanulmányköteté Imre Lászlónak, aki most sem okozott csalódást. A középszintű és felsőfokú oktatásnak, kutatásnak ugyanis éppen annyira fontos segédanyaga tud lenni e kiadvány, miként az érdeklődő átlagolvasó megszólítására is képes – ami manapság nem éppen kevés. Ahogy a szerző figyel a régi mesterekre, ahogy idéz ifjú tanítványaitól, őt magát is olyan Kisfaludy-féle „tranzit mobilponttá” avatja, amelynek modellje e könyvének lapjain töltődik fel sokszoros tartalommal. *Alapítás* és *fejlődés* jelenségeihez, iskolák, korszakok tudományos és személyes, vagyis bőven többértelmű átkötéséhez neki magának is sok köze van, ezért lehet az írói név itt az egész munka akár szépirodalmi jellegű metaforája is egyben.

